

Úžasný objev holčičky z Altamiry

Těžko najdeme krásnější doklad uměleckého nadání pravěkého člověka, než jsou velkolepé jeskynní malby ze západní Evropy. První takovou „obrazárnu“ objevil v roce 1879 ve španělské Altamiře Marcelino Sanz de Sautuola díky své dceři Marii. Vědecká elita ovšem nález zprvu pokládala za sprostý podvod

> Mgr. Vladimír Socha

K objevu nástěnných maleb ve španělské jeskyni Altamira (v překladu „krásná vyhlídka“) došlo náhodou. V sedmdesátých letech 19. století rady prováдел výzkum jeskyně majitel pozemku, právník, šlechtic a amatérský archeolog Marcelino Sanz de Sautuola (1831–1888). Na jeskyni ho upozornil jistý místní lovec, jehož pes se propadl do ještě téměř zcela zakryté jeskyně. Když se pak majitel čtyřnohého tvora protáhl úzkou průrvou za ním, stal se vlastně faktickým objevitelem nejslavnější španělské jeskyně. O tom, co ukrývá, samozřejmě netušil ani on ani majitel pozemku.

María a torros

Přesto se don Sautuola rozhodl podzemní prostor prozkoumat. V jeskyni objevil doklady osídlení z pozdního paleolitu, doby před asi 18 až 14 tisíci let. Rýčem a lopatou odkrýval pazourkové kameny i četné kosti pravěkých zvířat, nic jej ale nemohlo připravit na objev, který učinila jeho malá dcera María. Když ji totiž jednoho dne vzal do jeskyně s sebou, teprve pětiletá dívka nechala svého otce pracovat a sama se

pustila do prozkoumávání vzdálenějších prostor jeskyně. Jakmile se protáhla zužujícími se chodbami do malé jeskyňky opodál, upoutaly její pozornost povědomé tvary na stěnách. Dona Sautuolu vytrhl z práce její křik: „Torros, torros!“ A býci, či přesněji bizoni, v jes-

kyni skutečně byli. Samozřejmě ne živí, ale nádherně namalovaní, a to v mnoha různých obměnách. Červená, hnědá i černá barva se na stěnách vkusně doplňovala a vytvářela hotovou obrazárnu pravěkých motivů. Kromě bizonů tu byli věrně zobrazení také pravěcí koně, laně a divočáci.

Není jisté, jestli se události seběhly přesně tak, jak uvádí tato známá historka. Nepochybné je jen to, že se Sautuolovi Altamira stala osudovou a doživotní vášní.

Hned příští den napsal do Madridu uznávanému geologovi Juanu Vilanovovi Pierovi žádost o konzultaci. Vilanova ochotně a rychle dorazil a vzápětí již spolu se Sautuolou prozkoumával vnitřní prostory jeskyně. Odsouhlasil autenticitu maleb a jejich stáří odhadl – na svou dobu velmi přesně – asi na 15 tisíci-

Tři nejslavnější bizoni z Altamiry, poslední bývá interpretován jako zvíře ve skoku

Marcelino Sanz de Sautuola, objevitel Altamiry, a jeho dcera María, která jej přivedla k jeskynním malbám

PALEOANTROPOLOGIE

Když věda ztrácí krok

Altamira byla první z řady objevených jeskyní, které zachovaly pozůstatky nesmírně starého a přitom již velmi vyspělého výtvarného umění paleolitického člověka. Velkou smůlou Marcelina Sanze de Sautuoly byl fakt, že paleoantropologie ve druhé polovině 19. století ještě neposkytovala zcela správnou představu o schopnostech našich dávných předků. Trvalo dlouho, než věda potvrdila dnes již obecně známý fakt – totiž že představitelé takzvaného člověka moderního typu se přinejmenším po anatomické stránce již před desítkami tisíc let od současného člověka prakticky nelišili. V dané době byla ale ještě rozšířena nesprávná představa, že pravěcí lovci mamutů a později lovci sobů byli vlastně jakýmsi polidštěnými gorilami. Na tak složitou a abstrakci vyžadující činnost, jako je komplexní a plánovitá jeskynní malba, zkrátka neměli mít tehdejší pralidé dostačující inteligenci a schopnosti. Až objevy z počátku minulého století konečně prokázaly neoprávněnost tohoto názoru. Velkou měrou k tomu přispěla i pětiletá María Sautuolová, které prý král Alfons XII. při návštěvě jeskyně pošeptal: „Celé Španělsko je na tebe hrdé, malá holčičko z Altamiry. Celé Španělsko!“

letí. A významných nálezů přibývalo. V jednom jeskynním výklenku objevil Vilanova kamenný výstupek a na něm podlouhlé předměty uhnětené z barevných hlinek, živočišného tuku a dřevěného uhlí – jakési pradávne pastelky jeskynního umělce. Mezi fantastické objevy patřily také na stěně otisknuté lidské ruce, patřící snad samotnému pradávnému umělci.

Úspěch bez uznání

Sautuola o nálezu hned informoval místní tisk, uspořádal veřejné přednášky a všemožně svůj objev popularizoval. Tato snaha přinesla ovoce v podobě návštěvy samotného krále Alfonse XII. Toho velkolepost pravěkého umění hluboce dojala. Rozhodl se sem také pozvat účastníky kongresu prehistoriků, který se měl uskutečnit v Lisabonu hned

příštího roku. Sautuola tehdy prožíval nejradostnější období svého života. Hořečně pracoval a celé dny věnoval studiu a kopírování jednotlivých maleb. Když pak vyšla jeho vlastní vědecká práce *Stručné zprávy o některých prehistorických objevech santanderské provincie*, byl dobře připraven i na odborný kongres.

Jenže kongres nebyl připraven na něho, či spíše na jeskynní malby samotné. Sautuola měl brzy pochopit, že přijetí jeho objevu vědeckou veřejností bude dlouhodobě nedosažitelné. Na samotném kongresu se s ním a Vilanovou téměř nikdo ne bavil, všichni se nad jejich převratným objevem pozastavovali a někteří se chovali odtažitě až nepřátelsky. Oba Španělé se brzy dozvěděli důvod těchto antipatií – byli podezříváni ze záměrného a dobře vy kalkulovaného podvodu! Podle jednotného názoru slavných archeologů jednoduše nemohl paleolitický člověk vytvářet tak složité a krásné malby. V intencích soudobého myšlení byl totiž člověk žijící během poslední doby ledové ještě spíše zvířetem, řídícím se pouze pudy a neschopným estetického cítění, natož složitější umělecké tvorby. Sautuola s Vilanovou tedy museli být snílci, nebo přímo podvodníci. Pouze v tomto bodě neměli učení pánové na kongresu jasno. Ale i to se na jeho konci změnilo – v neprospekch objevitelů.

Úloha němeého malíře

Jeden z madridských vědců tehdy veřejně oslovil Vilanovu s tím, že si povšiml zajímavé skutečnosti, že právě v době před zveřejněním objevu pobýval na zámku dona Sautuoly jakýsi němý malíř. Podotkl, že je podivné, proč si k údajně

opravě obrazů na zámku pozval právě němeého malíře, a požadoval po Vilanovi vysvětlení. Hráze ohledů byly definitivně protrženy a archeologové začali na Sautuolu slovně útočit. Byl pro ně obyčejným podvodníkem, jehož zavrženíhodnou činností mohla být archeologie v očích veřejnosti znevážena a zesměšněna. Z někdejšího hrdiny se stal odpadlík.

Sautuolovo pokorenění bylo dokonáno, když do Santanderu přicestoval mostní a železniční inženýr Eduard Harle. Na podnět francouzského časopisu o prehistorii Altamiru prozkoumal a podělil se o svůj posudek s veřejností.

Jeho názor vyzněl dle očekávání – stropní malby jsou zcela moderní a byly zřejmě vytvořeny v době mezi prvním výzkumem pana Sautuoly a rokem domnělého objevu, tedy mezi lety 1875 až 1879. Podle

očekávání následovala záplava hanlivých či posměšných titulků v denním tisku, mezi nimi „Altamirský falzátor“ nebo „Chovatel bizonů z Altamiry“.

Zajímavá příhoda se váže také k samotnému němeému malíři. Krátce po lisabonském kongresu se totiž Sautuolovi ozval dopisem ve snaze jej utěšit. Vysvětlil také původ svého handicapu – v dětství se při „hře na lišku“ schovával před dalšími chlanci v hluboké podzemní díře. Její strop se ale zhroutil a uvěznil jej pod zemí, takže vyvázl jen se štěstím. Z děsivého prožitku však oněměl a do té doby nepromluvil. Máme-li totiž věřit tradované historice, pak malíř přijel opět za svým někdejší chleboďárcem a společně si šli prohlédnout jeskynní malby. Když pak stanuli před nejkrásnější z nich (zobrazující bizona ve skoku) povzdech si malíř nad prací svého dávného kolegy a údajně zašeptal: „Jak nádherně je to zvíře zachyceno“.

Sautuola se pokusil ještě jednou zvrátit nepříznivý vývoj a vydal o objevech z Altamiry novou knihu. Věřil, že po podrobnějším zkoumání pochopí pravěký původ

JESKYNĚ BYLA VYMALOVÁNA

před asi
14 000
lety

Plán jeskyně

- 1 – vstup
- 2 – Polychromní síň

Vstup do jedné z nejslavnějších jeskyní na světě je vskutku nenápadný

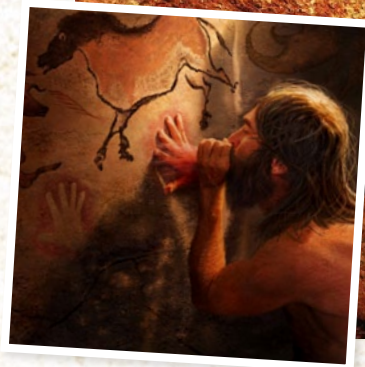
maleb i vědecká obec a všichni čtenáři. V tom se ale opět smutně zmylil. Přestože nelitoval námahy ani finančních prostředků a knihu s sebou vozil na vědecká sympozia po Evropě, nebo i do Alžír, hradba mlčení či přímo odmítání byla neproniknutelná. Posudky významného Francouze Cartailhaca nebo Němce Virchowa byly tvrdé a zamítavé. V rámci zachování vlastní reputace se od Sautuoly odvrátil i dřívější spolupracovník Vilanova. V roce 1888 Marcelino Sanz de Sautuola ve svých 57 letech zemřel. Pro vědecký svět zůstal kontroverzní osobou, v lepším případě snilkem a fantastou, v horším podvodníkem, který se snažil nestydatě přizívat na popularitě vědeckých nálezů z prehistorické doby.

Karta se obrací

Trvalo to sice ještě 14 let, ale prozření bylo tak intenzivní, že neslo epické rysy. Již roku 1885, ještě za Sautuolova života, byl objev jeskynních rytin mamutů, praturů, koní a sobů učiněn také v jeskyni La Mouthe. Objevitel Emil Rivière byl vlastním nálezem ohromen a snad i nepříjemně překvapen – vždyť o několik let dříve patřil na lisabonském kongresu k největším odpůrcům jeskynního umění. A najednou měl jeho zcela autentickou ukázkou před vlastníma očima! Jenže svět ještě nebyl připraven přijmout z toho vyplývající skutečnosti. Zpráva o nálezu se sice dostala do odborného tisku, ale po rozpačitém mlčení vědeckých elit byla prozatím odložena. Až roku 1902 došlo k průlom, který vše natrvalo změnil. V tom roce objevil abbé Henri Breuil (1877–1961) další pravěkou ga-

lerii obrazů ve francouzské jeskyni Les Combarelles. Lvi, koně, sobi, mamuti i medvědi jsou tu zachyceni na úctyhodných 109 malbách.

Ještě téhož roku stejný vědec objevil dalších více než dvě stě obrazů také v jeskyni Font-de-Gaume (dnes jsou to již proslavené lokality). Vzhledem k tomu, že malby byly z velké části pokryty jemnou vrstvou vápence (sintrem), nebylo o jejich vysokém stáří pochyb. Tisk i odborné kruhy přestaly o pravosti pradávného umění pochybovat. Nastal tak čas i pro posmrtnou rehabilitaci šlechtice z městečka Santillana del Mar. Právě Henri Breuil se vydal znovu prozkoumat Altamiru a spolu s ním také někdejší Sautuolův zapřísáhlý protivník Émile Cartailhac (1845–

Podle tehdejšího názoru slovných archeologů **nemohl paleolitický člověk vytvářet tak složité a krásné malby**

1921). Na místě se setkali s tehdy již osmadvacitiletou Marií, již pozapomenutou objevitelkou kreseb.

Následovaly události jako vystřižené z hollywoodského filmu: Když po mnoha letech procházeli tichými jeskynními chodbami od jedné malby ke druhé, viditelně rozrušený profesor Cartailhac se zastavil a k Marii Sautuolové promluvil pohnutým hlasem: „Smím teď říci jen jedno. Ne váš otec, ale já sám jsem byl zaslepeným fantasťou, neodpuštělně zaslepeným bloudem.“

Můžete mi věřit – udělám všechno pro to, abych Altamiru i památku vašeho otce očistil.“ A tak se i stalo. Stárnoucí vědec dokonce sepsal dnes již slavný článek *Mea culpa d'un sceptique* (Skeptikovo „mea culpa“ – „má vina“), ve kterém potvrdil pravost altamirských maleb, rehabilitoval dona Sautuolu a odsoudil vlastní chybu apriorního odmítání nezvyklých objevů. Již předtím výstižně shrnul význam Altamiry v závěrečné větě svého dopisu do Paříže: „Žijeme v novém světě.“ <

Ruce vznikly foukáním barvy skrz dutou kost, možný způsob naznačuje obrázek KDE

Literatura:

Kleibl, Josef: *Cesta za Adamem*. Praha 1978

Sklenář, Karel: *Za jeskynním člověkem*. Praha 1984

PRAVĚKÁ DÍLA

Sixtinská kaple paleolitu

Tak se také přezdívá Altamirě, jeskyni táhnoucí se celých 270 metrů v docela nenápadné vápencové hoře porostlé zelení v severošpanělské Kantábrii. Malby se nacházejí po celé její délce, a to hlavně malby zvířat. Pocházejí převážně z magdalénienu, konkrétně z doby před asi 14 800 lety. Nejznámější jsou polychromní malby 25 zvířat na stropě velké síně, který je 18 metrů dlouhý, 9 metrů široký,

ale jen 2 metry vysoký. Bujné stádo bizonů tu doplňují koně, laň a kanci. Malby vznikly tak, že dávný „umělec“ si zřejmě nejdříve

vyznačil obrys, který obtáhl uhlem, ten pak vyplnil hlinkou různých odstínů od žluté přes červenou po hnědou, přičemž využil i pukliny a nerovnosti stěny, aby obrazům dodal plastičnost. Některé kresby vznikly foukáním barvy z dutých kostí. Účel jeskynních obrazů nebyl zatím zcela rozšířován.

Zvířata na stropě velké, takzvané Polychromní síně nejsou žádní drobečkové

Kresba znázorňující rozvržení maleb na stropě Polychromní síně

Podle jednoho názoru šlo o magickou pomůcku lovců. Proti tomu ale svědčí fakt, že jsou zobrazována nejen lovená zvířata. Dnes převládá domněnka, že se jedná o výtvoř s náboženským obsahem, jehož konkrétní význam nám uniká. Do pravé svatyně Altamiry ovšem smrtelník nemá možnost vstoupit, může však její krásu obdivovat v přilehlém muzeu, kde je instalována její replika.